

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 108 1987

Svenska Litteratursällskapet

Distribution: Almqvist & Wiksell International, Stockholm

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lars Lönnroth

Lund: Louise Vinge, Ulla-Britta Lagerroth

Stockholm: Inge Jonsson, Kjell Espmark, Vivi Edström

Umeå: Sverker R. Ek

Uppsala: Thure Stenström, Lars Furuland, Bengt Landgren

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Box 1909, 751 49 Uppsala

Utgiven med understöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* bör vara maskinskrivna med dubbla radavstånd och eventuella noter skall vara samlade i slutet av uppsatsen. Titlar och citat bör var väl kontrollerade. Observera att korrekturändringar inte kan göras mot manuskriptet.

ISBN 91-22-01233-8 (häftad)

ISBN 91-22-01235-4 (bunden)

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Tryckeri, Uppsala 1988

Ein Wintermärchen samt *Die Weber* nu kommit att tillhöra läroböckernas fasta bestånd. Den oftast förekommande Heinetexten är eljest – naturligtvis – *Lorelei*. Därefter kommer *Die Grenadiere* och utdrag ur *Die Harzreise*. Heines »frivola» dikter har däremot hela tiden saknats i det undersökta materialet. Tyvärr har hans texter ofta, i flera fall enligt Kristensen direkt tolkningsstyrande, misshandlats genom uteslutningar, sammandragningar och omarbetningar eller titeländringar.

Tore Hagström

Gerhard Höhn: *Heine-Handbuch. Zeit, Person, Werk*. J. B. Metzler 1987.

En remarkabel framgång har Metzler Verlag haft med *Brecht-Handbuch* (anmäld i *Samlaren* 1986). Nu satsar förlaget också på en *Heine-Handbuch*, en enbandsvolym som Gerhard Höhn på samma vis disponerat i två delar, *Zeit und Person* och *Das Werk*. »Um keinen anderen Grossen der deutschen Literatur ist so erbittert und so lange gestritten worden wie um Heinrich Heine.» Så blir *Wirkungsgeschichte* ett återkommande tema i volymen. »Mit detaillierten Einzelanalysen sämtlicher, auch kleiner und kleinster Schriften, versucht mein Handbuch, einen Überblick über das vorhandene Wissen zu geben und den Weg zu Texten zu ebnen, die zum grössten Teil einem breiteren Leserkreis immer noch unbekannt sein dürften.» Parallellt med varandra utges alltså sedan 1970-talet i DDR och BRD kritiska utgåvor av Heines samlade verk, *Säkularausgabe* och *Düsseldorfer Ausgabe*, som de benämns. »Die beiden grossen Gesamtausgaben, die von den konkurrierenden Forscherteams in Weimar und Paris sowie in Düsseldorf erarbeitet werden, weichen in Umfang, Aufbau, Textfassung und Apparat z.T. erheblich von einander ab.» Den förra utgåvan är beräknad att omfatta över femtio band, den senare sexton band. Gerhard Höhn utnyttjar för sin handbok Klaus Brieglebs också som Taschenbuch utgivna upplaga av Heines skrifter. I sin koncisa framställning orienterar han sakkunnigt om den moderna Heineforskningen, där han under sitt arbete emellertid har noterat avsevärda »Defizite und Lücken», »die jüngste Heine-Renaissance» till trots.

Ulf Wittrock

Thomas Carlyle 1981. *Papers Given at the International Thomas Carlyle Centenary Symposium*. Edited by Horst W. Drescher. Verlag Peter Lang. Frankfurt am Main 1983.

1980 startade institutionen för anglistik och amerikanistik vid Johannes Gutenberg-Universitet Mainz under ledning av prof. Horst W. Drescher ett Scottish Studies Centre, som nu också börjat publicera ett Newsletter. Ett av detta centrumts tidigaste manifestationer var den konferens om Thomas Carlyle som med ett begränsat antal deltagare arrangerades i aug. 1981. Föreläsningarna har sedan med någon tidsutdräkt publicerats (titel ovan).

Konferensen och publikationen är alls inte enbart att se som påpasslighet i samband med en hundraårsdag (Carlyle dog 1881). Visserligen är det sannolikt att den tvär-

säkre och retoriskt yvige skotten hör till de minst lästa artonhundredrattalsklassikerna i våra dagar utanför akademiska forskarkretsar; men där är intresset på intet sätt avstannat, tvärtom, och till dess vidmakthållande bidrar i inte ringa mån det fortlöpande utgivningsarbetet med den omfattande kritiska utgåvan av Thomas och hans hustru Jane Welsh Carlyles korrespondens (den s.k. Duke-Edinburgh Edition) – Jane Welsh hör med sin intelligens och sin sälta till de alltjämt levande brevskrivarna i engelsk litteratur.

Lika lite är det något konstlat fenomen att ett tyskt universitet deltog i firandet av hundraårsminnet: Carlyle var den förste verkligt inflytelserike introduktören av tysk kultur i Storbritannien, i en tid av starka fördomar mot det teutoniska, som uppfattades som tungt, ogenomträngligt och humorfritt. Carlyles hemland – därmed förstätt både England och Skottland – har honom att tacka för en någorlunda tidig kännedom om bl. a. Schiller och framför allt Goethe, som för honom var den absoluta centralgestalten i europeiskt andligt liv. Som ett resultat härav blev Carlyle också uppskattad nästan över förtjänst i Tyskland, speciellt efter det att hans långa och inte särskilt strikt vetenskapliga verk om Fredrik den store hade utkommit.

Tyvärr hör det ju också till saken att Carlyle, ivrare för ett heroiskt ledarideal (som han såg representerat bl. a. i gestalter som Cromwell och mera närliggande i tiden Bismarck), blev kärt omhändertagen och ofta vinklat tolkad under nazitiden. Det är en smärre men dock nesa som efterkrigstidens lärda Tyskland först nu håller på att hämta sig från.

Stämplantet av Carlyle som profot fascist drivs dess bättre knappast på allvar längre. Skall man spekulera är det troligt att han som många andra skulle ha fallit i farstun för de tidiga Hitlerårens falska sken av sann nationalism och upplyst envælde. Att han skulle ha lånat sitt patos åt bestialiteterna finns ingen anledning att tro på. Det kan vara skäl i att påminna om att Ernst Cassirer, en av de stora flyktingarna från Hitlers Tyskland, tog honom i försvar för sådant (i *The Myth of the State*, 1946); fastän kanske också om att Ernst Bloch ansåg att Carlyle banat väg för Führerkulten.

Nu är det ju så med Carlyle att han varken genre- eller åsiktsmässigt låter sig fångas i en formel. Han var översättare och essayist, populärhistoriker och social väckarklocka, särskilt under nödåren på 1840-talet, och han åstadkom med Sartor Resartus en originell fiktiv självbiografi. Men han hade också – och tyvärr, är man frestad att säga – en lång bana som publicist; tyvärr, därför att han från att ha varit besatt av socialt patos med stark medkänsla för de nödställda och en lika stark och bländande sarkastisk kritik av ansvarslös kyrka, aristokrati och industriägarklass utveckledes i riktning mot överklassdevota och på många sätt reaktionära attityder. Det är omöjligt att se kallt på honom som personlighet och författare: han blir omväxlande föremål för beundran, nedvärdering och äreräddning. Professor K. J. Fielding vid Edinburgh-universitetet – en av utgivarna av korrespondensen – hyllar på basis av brevmaterial från en begränsad period Carlyle för hans vänfasthet, samtidigt som han ger exempel på hans obarmhärtigt klara blick för andras svagheter och fultigheter. (Det allbekanta faktum att hans privatlivs-egoism – i form av arbetsbesatthet och upptagenhet med krämpor – gick hårt ut över hustrun nämns inte här.)